

PROGRAM „INFORMAČNÍ ZDROJE PRO VÝZKUM A VÝVOJ“

Věra Kubíková, MŠMT ČR Praha

1. Okolnosti vzniku programu

O programu „Informační zdroje pro výzkum a vývoj“ nelze hovořit bez zmínky o okolnostech a časových souslednostech jeho vzniku. Na přelomu jara a léta 1999 vznikla iniciativa, které se ujala ÚKR a z pověření Ministerstva kultury ji zpracovala spolu se skupinou zainteresovaných odborníků jako návrh programu pod názvem Optimalizace dostupnosti informací ze světových periodických informačních zdrojů v českých knihovnách. Důvodem iniciativy a následné přípravy programu byla trvale se snižující dostupnost informačních zdrojů typu periodik v českých knihovnách, zpřístupňujících informace o stavu vědy, výzkumu, vývoje, vzdělávání a kultury. Návrh programu formuloval řešení problémů dostupnosti především zahraničních odborných časopisů a jeho součástí byl i výčet variantních možností financování tohoto programu.

Cílem programu bylo vytvoření podmínek pro zajištění dostupnosti informací publikovaných ve světových vědeckých a odborných časopisech pro potřeby české vědy, výzkumu, vývoje, vzdělávání a dalších společenských aktivit. Šlo především o:

- koordinované vytváření a zpřístupňování fondů světových periodik,
- všechny typy nosičů těchto periodik (papírové, CD-ROM, dálkově přístupné),
- splnění podmínek základní technické připravenosti knihoven, participujících na programu tak, aby mohly zajistit optimální zpřístupnění informačních zdrojů všem potenciálním uživatelům při nejefektivnějším využití vložených finančních prostředků.

Knihovnická veřejnost, zejména zástupci státních vědeckých knihoven a rozhodujících odborných knihoven (NK ČR, STK, NLK, KNAV ČR) se velmi aktivně zapojily do přípravy programu, nicméně nejistota finančních prostředků se ukázala být rozhodující pro jeho realizaci.

V té době bylo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy jako orgán kompetentní za oblast výzkumu a vývoje, včetně programů vyhlášených na jeho podporu a rozvoj, pověřeno Radou vlády pro výzkum a vývoj ČR zpracovat program, kterým by bylo možné saturovat naléhavou potřebu informačních zdrojů pro výzkum a vývoj. V rámci přípravy programu byla oslovena úzká, ale reprezentativní konzultační skupina odborníků, s jejíž pomocí byl program připraven tak, že Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy mohlo dne

24.9.1999 vyhlásit veřejnou soutěž na řešení projektů programu „Informační zdroje pro výzkum a vývoj“.

Připravenost knihovnické, zejména odborné, veřejnosti z předchozí iniciativy okolo programu „Optimalizace dostupnosti informací ze světových periodických informačních zdrojů v českých knihovnách“ podstatným způsobem ovlivnila jak vznik programu „Informační zdroje“, tak jeho obsah a především odbornou kvalitu a náplň přihlášených projektů.

Určitou roli sehrála také zkušenost knihovnických a informačních pracovníků a to nejen vysokoškolských, z předchozího programu, který Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vypsal jako veřejnou soutěž po názvem „Informační infrastruktura pro výzkum a vývoje“ (známý pod zkratkou INFRA II) pro období 1997 až 2000. Jeden ze tří podprogramů nesl název „Podpora rozšiřování a efektivního zpřístupňování informací pro oblast výzkumu a vývoje“ a byl orientován především na vytváření nových zdrojů vědeckých informací; vytvoření a zpřístupnění rozsáhlých strukturovaných databází vědeckých dat, reálných dat pro modelování; vytvoření a průběžnou aktualizaci databáze informací o unikátních vědeckých přístrojích a zařízení pro výzkum a vývoj o jejich lokalizaci a využitelnosti; vytváření a průběžnou aktualizaci databází informací o časopisech, jejich lokalizaci a podmínkách dostupnosti v ČR i v zahraničí; informace o lokalizaci databází speciálního zaměření využitelných zejména pro oblast výzkumu a vývoje.

2. Program „Informační zdroje pro výzkum a vývoj“

Zaměření programu „Informační zdroje pro výzkum a vývoj“ právě na oblast výzkumu a vývoje byla nezbytná a v podstatě daná. Program byl připraven **s cílem**, aby vědecký či výzkumný pracovník nebo uživatel výsledků výzkumu a vývoje měl možnost získat v daném oboru na jednom místě veškeré dostupné informace. Jednotlivé projekty musí zajistit pro příslušnou skupinu oborů získávání, zpřístupňování a poskytování informací, informačních zdrojů (databází, periodik, elektronických i klasických dokumentů) a komplexních služeb s využitím moderní technické a technologické infrastruktury. Formulovány byly tři podprogramy se zaměřením na:

A/ podporu/vytvoření multifunkčních knihovnických center orientovaných zpravidla oborově nebo podle speciálních druhů dokumentů, která budou schopna s využitím účelových prostředků na nákup informačních zdrojů garantovat zpřístupňování informací a informačních zdrojů uživatelům z oblasti výzkumu a vývoje prostřednictvím služeb a nástrojů moderních informačních a síťových technologií, a to v národním a mezinárodním měřítku.

B/ získání konkrétních a z hlediska potřeb výzkumu a vývoje prokazatelně zdůvodněných titulů informačních zdrojů/dokumentů, bez ohledu na jejich formu, resp. nosič, s podmínkou veřejného a dlouhodobého zpřístupňování.

C/ získání multilicencí/velkoplošných licencí pro přístup k primárním, sekundárním a kombinovaným zdrojům, resp. podporující zpřístupňování zdrojů prostřednictvím síťových technologií („document delivery services“, „pay-as-you-go“ apod.).

V případě nákupu multilicencí on-line přístupu k databázovým službám nebo velkoplošných licencí pro přístup k rozsáhlým elektronickým zdrojům se předpokládá uzavírání dohod o společném nákupu a využívání služeb, resp. zdrojů.

Program byl určen jako přístupný pro všechny právnické osoby se sídlem na území České republiky s předpokladem návrhů zejména těch právnických osob nebo jejich součástí, které působí jako knihovny nebo informační pracoviště, která systematicky získávají, zpracovávají a zpřístupňují informační zdroje pro potřebu a využití v oblasti výzkumu a vývoje.

Ve vyhlášení programu byly formulovány **závazné podmínky předložení návrhu projektu** - z nichž nejdůležitější lze připomenout: soulad s cílem a strukturou programu; využití pro potřeby výzkumu a vývoje (včetně požadavku doložení zájmu); vyčíslení vkladu nositele projektu; specifikace všech finančních zdrojů a podrobné zdůvodnění jednotlivých položek veškerých finančních nákladů, včetně doložení obchodních nabídek v případě návrhů nákupu investic a služeb; v případě, že v návrhu byli uvedeni i spolunositelé, byl nositel povinen přiložit k návrhu projektu kopii smlouvy uzavřené mezi nositelem a spolunositelem o spolupráci při realizaci projektu a využití finančních prostředků. Součástí návrhu projektu byla rovněž příloha, která m.j. obsahovala souhlas nositele se zveřejněním informací o projektu ve struktuře a rozsahu Centrální evidence projektů (CEP) spravované Radou vlády ČR pro výzkum a vývoj a souhlas se zpřístupněním realizovaného výstupu (popř. závěrečné zprávy) veřejnosti prostřednictvím Státní technické knihovny.

Ve vyhlášení programu byla rovněž uvedena **kriteria pro výběr projektů**. Bylo to jednak splnění formálních náležitostí (dodržení termínu podání návrhu projektu, podpisy a razítka, počet kopií návrhu včetně digitálního tvaru a jeho předepsaného formátu, shodnost tištěné a digitální formy návrhu, správnost výpočtu nákladů projektu a shodnost navzájem si odpovídajících položek, doložení obchodních nabídek v případech nákupu investic a služeb, přiložení návrhu smlouvy mezi nositelem, atd.); věcný soulad s cílem a strukturou programu, doložení a zdůvodnění všech položek nákladů; potřebnost výsledků řešení projektu pro oblast výzkum a vývoj; způsob dalšího využití výsledků řešení projektu po ukončení dotace z tohoto programu; odborné zajištění řešení programu ze strany nositele projektu - specifikace technické, technologické a personální způsobilosti pracoviště k řešení projektu.

Program m.j. také umožnil v rámci požadovaných neinvestičních prostředků přijmout nové pracovníky, ale výhradně na řešení projektů (nově vytvořené místo, jednoznačné doložení pracovní náplně, souvislost s dalším zabezpečením projektu po skončení dotace).

Jak ukázal průběh výběrového řízení, bylo právě nesplnění příslušných, často formálních, náležitostí (vyplývající pravděpodobně z náročnosti a složitosti vyplňovaných formulářů, krátké doby na zpracování projektu, v některých případech i malé zkušenosti navrhovatelů) pro řadu věcně kvalitních a potřebných projektů důvodem, že neuspěly.

A právě s ohledem na skutečnost, že v případě tohoto programu se jednalo o zcela nový typ věcného zaměření programu (informační zdroje), určený specifickému typu pracovišť (knihovny a informační pracoviště) se při vyhlášení programu v listopadu 1999 předpokládala možnost opakovaného vyhlášení, které se pak uskutečnilo na jaře letošního roku v období březen-duben. Program byl vyhlášen pro léta 2000-2003 s tím, že řešení projektů prvního kola bylo zahájeno od 1. ledna, u projektů druhého kola od 1. července 2000.

Jako ke každému programu, vyhlášenému MŠMT, i k programu „Informační zdroje pro výzkum a vývoj“ jmenoval náměstek skupiny pro vědu a vysoké školství doc. Ing. J.Průša, CSc. jako svůj poradní orgán Radu programu, složenou z předních odborníků jak z oblasti knihovnicko-informační tak z oblasti uživatelské, která na základě posudků formálních náležitostí i na základě posudků oponentských doporučila (či nedoporučila) vybrané projekty k financování.

3. Několik čísel

Do prvního kola k termínu podání návrhů 12.listopadu 1999 bylo přihlášeno celkem 79 návrhů projektů – z tohoto počtu Rada programu doporučila k financování celkem 31 projektů; 48 jich doporučeno nebylo, z toho 27 z formálních důvodů. Celkový objem finančních prostředků, nárokovaných doporučenými projekty byl pro rok 2000 ve výši cca 85 mil. Kč.

Při svém prvním zasedání – 6. ledna 2000 se členové Rady mj. dohodli na doporučení zadavateli - MŠMT - vyhlásit druhé kolo programu. Jako důvod doporučení byla uvedena především závažnost cílů programu pro oblast výzkumu a vývoje, dále účelné využití finančních prostředků, schválených Radou vlády pro výzkum a vývoj na tento program (celkem 130 mil. Kč původně vyčleněných pro rok 2000) a vysoká kvalita řady projektů nedoporučených z formálních důvodů.

Druhé kolo programu pak bylo vyhlášeno s datem podání projektů do 21. dubna 2000 a předpokládaným zahájením řešení od 1. července 2000. Celkem došlých ve druhém kole bylo 48 projektů, doporučeno k financování bylo celkem 16 projektů, nebylo doporučeno 32, z toho 13 z důvodů formálních nedostatků. Objem finančních prostředků doporučených projektů druhého kola je ve výši cca 41 mil. Kč. Ke druhému kolu je třeba dodat, že řada navrhovatelů, kteří neuspěli v kole prvním, využili možnosti konzultace, nebo seznámení se s důvody zamítnutí a opravený projekt úspěšně podali do kola druhého.

Na projekty, které byly doporučeny k financování, byly uzavřeny smlouvy mezi zadavatelem a nositelem a v současné době již i uvolněny finanční prostředky pro rok 2000.

Všem, kteří se podíleli na přípravě programu „Informační zdroje pro výzkum a vývoj“ patří dík za věnovaný čas a invenci. Pozitivní ohlas na tento program je důkazem toho, že byl vyhlášen ve vhodnou chvíli a úspěšná řada vysoce kvalitních a věcně potřebných projektů nepochybně přinese zadosťučnění těm, kteří budou poskytovat a zprostředkovávat takto získané nezbytné a často unikátní informační zdroje a užitek těm, kterým jsou tyto zdroje určeny.